

On the Wonder of Bodies

Een interview met Caren van Herwaarden door Helen Falconer, Ierland, mei 2022

Helen Falconer spreekt met beeldend kunstenaar Caren van Herwaarden over het wonder van lichamen, zowel van mensen als paarden, van binnen en van buiten.

De Nederlandse kunstenaar Caren van Herwaarden heeft deze maand haar tentoonstelling TOUCHABLE naar Ballina Arts Centre gebracht. Haar grote, emotioneel boeiende aquarellen, waarin de menselijke en paardenvorm centraal staan, zijn tot 25 juni 2022 voor het publiek te bezichtigen.

Van Herwaarden werkt met verschillende technieken, maar heeft een speciale voorliefde voor aquarelverf omdat de transparantie ervan je in staat stelt "door de huid heen te kijken, naar het innerlijk van het wezen, de motivaties van mensen, angsten, hoop - dat is wat me echt interesseert, niet alleen een goed getekende afbeelding van een menselijk lichaam.

Caren's werk is anatomisch precies, zoals alleen de meest ervaren kunstenaars dat kunnen. "Je moet nauwkeurig zijn, anders wordt de kijker afgeleid, men richt zich op de fouten en verplaatst zich niet in hetgeen is afgebeeld" legt ze uit. "En juist die vereenzelviging, de empathie is het haakje dat de kijker dichterbij trekt, het schilderij in"

Haar werk kreeg een groeispurt doordat ze ná de kunstacademie een aantal jaren de anatomische preparaten in collectie van de Universiteit van Leiden bestudeerde en tekende. Voor anatomische studies was men vroeger vooral aangewezen op de kadavers van geëxecuteerde misdadigers. Het opensnijden en onderzoeken van mensen stuitte op een taboe, maar voor criminelen werd een uitzondering gemaakt. Hoe recenter de anatomische preparaten in de anatomische collectie zijn, hoe deugdelijker waren de overledenen.

Het was een wonderlijke wereld om in te vertoeven, vertelt Van Herwaarden. Naast de schoonheid en functionaliteit van de anatomie, kreeg je in die collectie een beeld van hoe men door de eeuwen heen tegen het leven, ziekte en dood aankeek. De collectie bevat bijvoorbeeld een kleine, gemummificeerde, doodgeboren baby die de familie generaties lang op de schoorsteenmantel had staan als vruchtbaarheidssymbool. Ironisch, omdat twee eeuwen daarvóór vrouwen ter dood konden worden veroordeeld voor het krijgen van een doodgeboren kind, op grond van het feit dat doodgeboorte werd veroorzaakt door overspelige gedachten.

Als dochter van een bloemist en een buschauffeur in een kleine stad in Nederland, begon Caren's fascinatie voor zowel de binnenkant als de buitenkant van de menselijke figuur al op jonge leeftijd. Op het moment dat ze als zesjarige viel en haar knie wijd openlag. Ze realiseerde zich dat haar been niet alleen "mijn been", maar "een been" was:

"...Ik herinner me de rode bloedparels die eerst kwamen, toen een flinke hoeveelheid vloed en daarna het witte van het bot. Ik was zo geschokt dat dit binnenste, deze materie ook *ik* was. Dat werd later mijn onderwerp: Dat we zowel uit louter materie bestaan als uit bewustzijn en persoonlijkheid."

Vanaf dat moment groeide haar fascinatie. "Als er een dier doodging, bestudeerde ik het minutieus met een mengeling van afgrijzen en fascinatie. Ik kon het niet bevatten dat het overging van een levend wezen naar een ding dat het niet meer deed, gewoon materie."

Omdat ze katholiek was opgevoed, hingen bij haar familie thuis veel beelden van de gekruisigde Jesus. "Er hing bij ons thuis een halfnaakte, gemartelde dode man boven de deuropening van de woonkamer, dat was normaal, daar groeide ik mee op. Geen beeld voor de tere kinderziel, zou je zeggen. Maar het gebruik van het kwetsbare, vergankelijke lichaam in katholieke kunst zegt zoveel over menselijkheid en dromen, verraad, onvoorwaardelijke liefde, haat, pijn, wreedheid, onvoorwaardelijke liefde en verlies. Allemaal zaken waar je sowieso mee moet leren omgaan als je opgroeit. Onmisbare onderwerpen waar Shakespeare en Homerus zich ook van bedienden voor hun tijdloze verhalen."

Dit levensthema ging na haar studie verder bij de Leidse collectie. "Ik besteedde mijn tijd aan het kijken naar het lichaam waarin we leven, ons huis waarin we wonen, liefhebben, slapen, lijden en vechten." Om het werken in de anatomische collectie meer focus te geven, stelde Van Herwaarden zich de vraag: Als er een ziel bestaat, waar zou die zich dan schuilhouden. Terwijl Van Herwaarden geen ziel-lichaam dualist is: ons lichaam wordt zowel bestuurd door ons bewustzijn als door onze natuur. Dat alles zijn wij.

Na zich in haar kunst lange tijd uitsluitend op de mens te hebben gericht, begon ze paarden aan haar onderwerp toe te voegen. "In het begin voelde het als een taboe om ze in mijn werk te introduceren, vooral omdat ik een vrouw ben. Mensen vroegen dan: 'Oh, ben jij zo'n paardenmeisje?' Een verwijzing naar talloze pubermeisjes: eerst oefenen ze op een paard, daarna op een man. Dat was trouwens helemaal niet zo'n gekke volgorde", lacht Van Herwaarden.

Maar ze overwon haar geïnternaliseerde vooroordelen en besloot: "Het is niet het onderwerp, maar de manier waarop je ernaar kijkt die het interessant maakt. Ik bekijk mensen en paarden op dezelfde manier: we zijn dieren. We eten en luieren graag, houden van seks, we hebben gezelschap nodig en bang voor pijn. We zijn kwetsbaar, snel bang, maar ook sterk en veerkrachtig met een vurig verlangen om te overleven."

Een paar jaar geleden was Caren artist-in-residence in the Ballinglen Art Foundation in Ballycastle, Noord Mayo, die beeldend kunstenaars tijd, onderdak en een studio biedt om hun eigen werk te

verkennen. "Meestal gebruik ik modellen, maar er waren geen beschikbare naaktmodellen in de buurt, alleen een heleboel paarden. Dus toen ben ik paarden gaan tekenen. Ik houd van paarden, van hun uiterlijk en geur, hoe ze in het moment leven. Ik denk altijd aan een stuk uit Wallace Stevens gedicht '*Song of Myself*':

*'...I think I could turn and live with animals, they are so placid and self-contain'd,
I stand and look at them long and long....'*

Ik schilder de paarden met dezelfde aandacht voor kracht, schoonheid en kwetsbaarheid als ik mijn menselijke figuren schilder, en ze breiden de mogelijkheden van mijn werk uit. Want naakte mensen die op elkaar klimmen worden door het publiek snel als pornografisch ervaren, maar met paarden in de hoofdrol staat het voor Passie en Natuur."

De tentoonstelling heet TOUCHABLE omdat Caren zich haar onderwerpen zo voorstelt als ze schildert. "Het is toch fantastisch dat het op een plat vlak mogelijk is om niet alleen beweging te suggereren, maar ook intentie. Ik bereik dat door me voor te stellen hoe het zou zijn om het onderwerp aan te raken, hun huid te strelen - op de buik, de rug, de wang, de bovenkant van het hoofd. Elk oppervlak is anders. Als ik me concentreer op die verbeelde aanraking, wordt het oppervlak levend voor me."

Caren maakt zich zorgen over het verlies van fysiek contact als gevolg van toenemende digitalisering. Dit is in een stroomversnelling geraakt door Corona. "Communicatie was alleen nog geestelijk, digitaal, met lichamelijke afstand. Elkaar ontmoeten, even vasthouden, knuffelen - al deze activiteiten die zo essentieel zijn voor het mens-zijn, werden opeens gevaarlijk. Met haar werk wil Van Herwaarden de macht teruggeven aan het lichaam. Het lichaam bevat zoveel ervaring en wijsheid, dat moet je niet onderschatten." Vandaar dat Caren's nieuwste kunstboek "Touch" gaat heten, op dezelfde dwingende manier als het vorige "Stay".

TOUCHABLE, een expositie van schilderijen van Caren van Herwaarden, samengesteld door Arno Kramer, is momenteel te zien in Ballina Arts Centre en loopt tot 25 juni. De toegang is gratis.